

Roche gegn Bretlandi

Dómur frá 19. október 2005 - Yfirdeild

Mál nr. 32555/96

6. gr. Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi

8. gr. Friðhelgi einkalífs og fjölskyldu

10. gr. Tjáningarfrelsi

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

14. gr. Bann við mismunun

1. gr. 1. viðauka. Friðhelgi eignarréttar

Þátttakendur í gastilraunum. Hermenn. Aðgangur að gögnum um persónulega hagi. Jákvæðar skyldur. Frelsi til að taka við upplýsingum. Réttindi að einkamálarétti. Hugtakið eign.

1. Málsatvik

Kærandi er breskur ríkisborgari, fæddur 1938 og búsettur í Bretlandi. Árið 1953 gekk kærandi í herinn en fékk lausn þaðan árið 1968. Kærandi þjáist af mjög háum blóðþrýstingi, bronkítis og astma. Hann hefur ekkert unnið síðan 1988 og er skráður öryrki. Telur kærandi að heilsufarsvandamál megi rekja til þátttöku hans í tilraunum með sinneps- og taugagas undir stjórn breska hersins á árunum 1962 og 1963.

Frá 1987 hefur kærandi með takmörkuðum árangri reynt að nálgast herþjónustuskýrslur sínar eftir ýmsum leiðum, m.a. hjá deildum breska þingsins, og einnig hjá heilbrigðisyfirvöldum. Þann 10. júní 1991 krafðist hann lífeyris vegna herþjónustu. Þann 28. janúar 1992 var þeirri kröfu hafnað þar sem hann var ekki talinn hafa sýnt fram á orsakatengsl á milli framangreindra tilrauna og heilsufarsástands síns. Árið 1994 hótaði kærandi að höfða mál gegn varnarmálaráðuneytinu. Utanríkisráðherra tók hins vegar þá ákvörðun skv. ákvæðum laga um dómsmál gegn ríkinu frá 1947 að allar málshöfðanir, sambærilegar kæranda, sem vörðuðu atvik sem gerðust fyrir 1987 væru óheimilar, en hins vegar gætu slíkir einstaklingar sótt um lífeyri vegna herþjónustu.

Í kjölfar dóms Mannréttindadómstólsins 9. júní 1998 í málinu *McGinley og Egan gegn Bretlandi* lagði kærandi mál fyrir áfrýjunardómstól um lífeyrismál og krafðist þess að opinberar upplýsingar yrðu gerðar dómstólnum aðgengilegar svo að hann gæti metið hvort veikindi kæranda væru afleiðing framangreindra gastilrauna. Dómstóllinn fyrirskipaði svo varnarmálaráðuneytinu í febrúar 2001 að aðgangur yrði veittur að tilteknum flokki skjala. Var aðgangur veittur að ákveðnum skjölum á árunum 2001 og 2002. Þann 14. janúar 2004 komst dómstóllinn að því á grundvelli matsgerðar sérfræðings að engin sönnunargögn hefðu komið fram sem tengdu veikindi kæranda við þátttöku hans í umræddum tilraunum. Tilraunir með sinnepsgasið hefðu verið ætlaðar til að prófa herfatnað gegn notkun sinnepsgass, en gætu ekki talist gastilraunir í sjálfu sér. Þá var ennfremur byggt á því að öryggisráðstafanir hefðu verið auknar verulega eftir að maður lést í herstöðinni þar sem tilraunirnar fóru fram árið 1953. Með því hafði verið tryggt að þátttakendur í tilrauninni kæmust aðeins í snertingu við öruggt magn gass. Hins vegar gerði áfrýjunardómstóllinn alvarlegar athugasemdir við þær hindranir sem urðu á vegi kæranda þegar hann reyndi að fá aðgang að skýrslum um herþjónustu sína hjá yfirvöldum.

Kærandi áfrýjaði máli sínu til yfirréttar 11. maí 2004 og vísaði rétturinn málinu í kjölfarið aftur til dómstólsins til frekari málsmeðferðar. Bíður mál kæranda nú meðferðar þar.

Þann 18. apríl 2005 veitti ríkisstjórnin kæranda aðgang að 11 skjölum, en 8 þeirra hafði hann ekki áður séð. Frá árinu 1998 hefur þátttakendum í gastilraunum þeim sem kærandi tók þátt í verið veittur aðgangur að samantektum úr skýrslum vegna tilraunanna og að skoða skjölin í herstöðinni. Þar að auki var sett á laggirnar tiltekið verkefni árið 2001 sem kanna átti heilsu þeirra sem þátt tóku í tilraununum. Rannsókn fór fram á 111 mönnum en hins vegar var ekki settur upp viðmiðunarhópur við rannsóknina. Í niðurstöðum rannsóknarinnar sagði m.a. að engin gögn hefðu komið fram er styddu þá tilgátu að þátttaka í tilraununum sem fram fóru í herstöðinni á árunum 1962 og 1963 hefði haft í för með sér langvarandi alvarleg heilsuvandamál eða óeðlilega tíðni sjúkdóma þegar hópurinn væri

borinn saman við hóp almennra borgara á sama aldri. Frekari rannsókn á dánartíðni og tíðni krabbameins hjá þátttakendum í umræddum tilraunum stendur enn yfir.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi byggði á því að honum hefði verið meinaður aðgangur að upplýsingum varðandi þær tilraunir sem hann tók þátt í undir stjórn hersins á árunum 1962 og 1963 og að það hefði brotið gegn rétti hans skv. 8. og 10. gr. sáttmálans.

Þá byggði kærandi á því að ákvörðun utanríkisráðherra sem kom í veg fyrir höfðun dómsmáls vegna atvika er gerðust fyrir árið 1987 hefði brotið gegn rétti hans til aðgangs að dómstólum skv. 1. mgr. 6. gr. sáttmálans og 1. gr. 1. viðauka við sáttmálann, bæði einni sér og í tengslum við 14. gr. sáttmálans. Að lokum byggði kærandi á 13. gr. sáttmálans.

Niðurstaða

Um 8. gr.: Dómstóllinn féllst á að sú óvissa sem kærandi þurfti að búa við um afleiðingar þátttöku hans í gastilraunum í herþjónustu hefði valdið honum töluverðri streitu og kvíða, enda hefði verið sýnt fram á það. Frá því að heilsufarsvandamál kæranda fóru að láta á sér bera árið 1987 hafði kærandi reynt eftir fjölmörgum leiðum að nálgast upplýsingar um þátttöku sína í tilraununum. Þá leit dómstóllinn til þess að dómstóll hafði ekki komist að því fyrr en árið 2004 að engin orsakatengsl væru á milli heilsufars kæranda og tilraunanna, og þess enn fremur að yfirréttur hafði sent málið aftur til dómstólsins til frekari málsmeðferðar. Fram hefði komið að engar knýjandi ástæður lágu því til grundvallar að kæranda var ekki veittur aðgangur að umræddum gögnum.

Dómstóllinn taldi að við aðstæður sem þessar hvíldi á ríkjum jákvæð skylda til þess að hafa skýrar og einfaldar reglur um aðgang að viðeigandi upplýsingum sem auðveldað hefðu getað kæranda að meta þá hættu sem hann var hugsanlega í við tilraunirnar. Taldi dómstóllinn að einstaklingar ættu ekki að þurfa að leita til dómstóla um aðgang að slíkum gögnum og að til þyrftu að vera skýrar reglur um aðgang að slíkum upplýsingum. Þær leiðir sem kæranda stóðu til boða hafi aðeins veitt takmarkaðan aðgang að upplýsingum og skipulögð upplýsingaþjónusta og heilsufarsrannsóknir hafi ekki hafist fyrr en um 10 árum eftir að kærandi hóf umleitanir sínar og eftir að hann kærði mál sitt til Mannréttindadómstólsins.

Dómstóllinn benti á að það hefði einnig verið erfiðleikum bundið að nálgast umrædd gögn í tengslum við málsmeðferð fyrir dómi. Þrátt fyrir ákvörðun dómstóls um aðgang kæranda að ákveðnum flokkum skjala hafi kærandi aðeins fengið ákveðin skjöl og fullur aðgangur ekki enn verið veittur fjórum árum seinna. Ljóst væri að vegna aldurs og eðlis sumra þeirra gagna sem kærandi leitaði eftir gæti verið erfiðleikum háð að nálgast þau. Dómstóllinn taldi að skortur á skyldu stjórnvalda til þess að veita aðgang að skýrslum hefði takmarkað rétt kæranda til að fá viðeigandi og nauðsynlegar upplýsingar.

Þá gerði dómstóllinn athugasemdir við þá rannsókn sem fram fór á afleiðingum tilraunanna sem um 9000 manns höfðu tekið þátt í. Rannsóknin tók aðeins til 111 manna og engum viðmiðunarhóp var komið á við rannsóknina. Fullnægjandi faraldsfræðileg rannsókn hafði heldur ekki hafist fyrr en 2003 og væri enn ólokið.

Með tilliti til atvika máls kæranda taldi dómstóllinn breska ríkið ekki hafa fullnægt þeirri jákvæðu skyldu sinni að hafa skýrar og einfaldar reglur um aðgang að viðeigandi upplýsingum sem gerðu kæranda kleift að meta þá hættu sem hann kynni að hafa verið í með þátttöku sinni í umræddum tilraunum. Var það því niðurstaða dómstólsins að breska ríkið hefði brotið gegn 8. gr. sáttmálans.

Um 10. gr.: Dómstóllinn tók fram að frelsi til að taka við upplýsingum skv. 10. gr. sáttmálans feli í sér að ríki geti ekki takmarkað frelsi manns til að fá upplýsingar sem aðrir vilja eða kunna að vilja veita aðgang að. Það frelsi yrði þó ekki túlkað svo að það legði jákvæðar skyldur á ríki í við aðstæður eins og í máli kæranda til þess að koma upplýsingum á framfæri. Dómstóllinn taldi því ekki hafa verið brotið gegn frelsi kæranda til að taka við upplýsingum skv. 10. gr.

Um 1. mgr. 6. gr.: Kærandi byggði á því að málið varðaði réttindi hans að einkamálarétti í skilningi 1. mgr. 6. gr. sáttmálans og því hefði réttur hans til aðgangs að dómstólum verið brotinn

þegar ráðherra ákvað skv. heimild í lögum um dómsmál gegn ríkinu frá 1947 að takmarka málssóknarrétt hans.

Dómstóllinn féllst á afstöðu breskra dómstóla hvað varðaði 10. gr. nefndra laga. Áður en lögin voru sett árið 1947 hefði ekki verið fyrir hendi málssóknarréttur gegn krúnunni vegna skaðabótakrafna. Með 2. gr. laganna hefði slíkur réttur verið viðurkenndur en þó háður þeirri undantekningu sem fram kom í 10. gr. þeirra. Skv. 10. gr. laganna skyldi engin athöfn eða athafnaleysi herþjónustumanns krúnunnar, sem leitt hefði til tjóns á öðrum herþjónustumanni, varða tjónvaldinn sjálfan eða krúnuna skaðabótaábyrgð. Var talið að tilgangur 10. gr. hefði ekki verið að veita herþjónustumönnum efnislegan rétt til að krefjast bóta af krúnunni og því hefði ákvæðið ekki takmarkað málssóknarrétt hans. Ákvæðið takmarkaði aðeins bótarétt manna í herþjónustu gegn krúnunni og veitti hans í stað almennan rétt til lífeyris vegna þess tjóns sem hermenn kynnu að hafa orðið fyrir í þjónustu sinni, án þess að sýna þyrfti fram á sök.

Dómstóllinn taldi því að málið varðaði ekki réttindi að einkamálarétti sem nytu verndar 1. mgr. 6. gr. sáttmálans. Ætti 6. gr. sáttmálans því ekki við í málinu.

Um 1. gr. 1. viðauka og 14. gr.: Kærandi byggði á því að um ræddi eign í skilningi 1. gr. 1. viðauka og studdi það við sömu málsástæður og hann byggði á þegar hann hélt því fram að hann ætti réttindi að einkamálarétti í skilningi 1. mgr. 6. gr. sáttmálans. Dómstóllinn taldi að slík krafa ætti ekki stoð í landsrétti. Því var 1. gr. 1. viðauka sáttmálans ekki talin eiga við í máli hans. Með vísan til þess að kærandi var ekki talin hafa átt réttindi sem féllu undir 1. mgr. 6. gr. sáttmálans eða 1. gr. 1. viðauka við sáttmálann taldi dómstóllinn 14. gr. ekki heldur eiga við í máli kæranda.

Um 13. gr.: Dómstóllinn taldi ekki hafa verið brotið gegn 13. gr. sáttmálans, enda gengi 13. gr. ekki svo langt að vernda rétt til þess að vefengja löggjöf aðildarríkis fyrir innlendum dómstólum, á þeim grundvelli að löggjöfin gengi gegn sáttmálanum.

Á grundvelli 41. gr. sáttmálans voru kæranda dæmdar 8.000 evrur í miskabætur og 47.000 evrur í málskostnað.

Tíu dómáramur skiluðu sérálitum.